

Projecte Rius: unint rius i persones

Olga Alcaide¹

El Projecte Rius és una iniciativa portada a terme per l'Associació Hàbitats i és un projecte d'educació ambiental que té com a objectiu principal apropar la gent al riu. Per fer-ho, s'utilitza com a "ganxo" les inspeccions de riu. És a dir, els voluntaris ambientals del Projecte Rius s'encarreguen de cuidar un tram de riu de 500 metres que ells mateixos escolleixen i, dos cops a l'any (a la primavera i a la tardor) realitzen inspeccions de riu en el seu tram per tal de conèixer en quin estat de salut es troba. Les dades que recullen els voluntaris són enviades al Projecte Rius i aquest elabora un informe anual, que és un document que reflecteix l'estat de salut dels rius catalans.

Introducció

El Projecte Rius és una iniciativa portada a terme per l'Associació Hàbitats que té com a objectiu principal estimular la participació activa de la societat en la conservació i millora dels nostres rius a través del foment del voluntariat ambiental. El Projecte Rius fomenta l'apropament de la gent al riu per conèixer com són i com funcionen els rius i els seus entorns -els organismes que hi podem trobar, la seva importància cultural, ambiental i social-, així com els problemes que pateixen i què és el que es pot fer per millorar-los.

En aquest sentit, el Projecte Rius basa la seva activitat en tres grans pilars, sense els quals aquesta iniciativa no tindria sentit: l'educació ambiental, el voluntariat i la participació ciutadana, fomentant sempre un treball en xarxa entre els diferents grups de voluntaris, associacions, escoles i entitats implicades.

D'aquesta manera, i per poder gaudir del patrimoni natural, és imprescindible tenir-ne un bon coneixement. Mitjançant l'educació ambiental, el foment del teixit associatiu i el treball en xarxa del voluntariat ambiental, el projecte promou més implicació de les persones perquè comparteixin, engeguin i emprenguin iniciatives per la millora dels nostres rius i de l'entorn natural.

Antecedents

L'Associació Hàbitats va ser creada l'any 1997 per un grup de biòlegs que, moguts per inquietuds en l'educació ambiental i la implicació ciutadana, van decidir posar-se a treballar en l'elaboració d'un projecte que permetés apropar la ciutadania a l'entorn natural.

A partir de diferents experiències viscudes a Anglaterra i als Estats Units relacionades amb la participació ciutadana relacionada amb els espais fluvials, l'Associació Hàbitats va començar a destinar esforços per intentar omplir el buit de programes d'aquesta mena a Catalunya i a crear unes eines que permetessin la vinculació i l'apropament de les persones envers els rius. Havien de ser unes eines senzilles, però que generessin alhora una metodologia rigorosa i clara que reflectís la realitat. Des del principi es va comptar

---

¹ Olga Alcaide és llicenciada en Ciències Biològiques, especialitat de zoologia, per la Universitat de Barcelona. Actualment és responsable dels grups de voluntaris i de projectes del Projecte Rius.

amb el Departament d'Ecologia de la Universitat de Barcelona (UB), pioner en temes d'aigües continentals, que es va implicar en la realització dels materials d'inspecció seguint la metodologia que ells mateixos empenen, però adaptant-la a les necessitats i al funcionament del Projecte Rius. Després de dos anys de preparació dels materials es van començar a fer proves pilot a la Conca del Ter, on la implicació i el rodatge del GDT (Grup de Defensa del Ter) va servir per donar un impuls a la implantació del projecte.

Actualment, després de deu anys de dedicació, el Projecte Rius ja és una realitat a Catalunya i a d'altres territoris com Andorra, Galícia i el País Valencià. Ja són més de 600 els grups, d'origens ben diversos, que han decidit apropar-se al riu, conèixer-lo i gaudir-ne i emprendre un compromís amb el seu coneixement, conservació i millora.

Objectius i àmbits de millora

Els objectius del Projecte Rius es poden resumir en els següents punts:

- Estimular i potenciar el *voluntariat ambiental* en relació amb el coneixement, el gaudi, la protecció i la millora dels rius i de l'entorn natural en general
- Apropar el *mètode científic* a la ciutadania com a eina per analitzar i conèixer l'estat dels rius
- Fomentar la *creació de xarxes* de voluntariat ambiental a l'entorn de les conques fluvials, promovent una visió integral de les condicions ambientals, socials i culturals dels nostres rius
- Facilitar la creació d'iniciatives de *participació ciutadana* en la presa de decisions i la intervenció al voltant del riu
- Fomentar estratègies de *desenvolupament comunitari* vinculades a la millora del medi ambient
- Promoure l'apropament i la vinculació de la població amb *l'entorn natural*.

L'àmbit d'actuació, geogràfic i social, del Projecte Rius es resumeix en:

a. *Àmbit geogràfic*: més de 600 grups de voluntaris que es reparteixen actualment per totes les conques d'arreu de Catalunya.

b. *Àmbit social*: el Projecte Rius és obert a tothom qui hi vulgui participar.

Qualsevol persona o col·lectiu hi és benvingut, tingui o no coneixements previs sobre els rius. Hi podem trobar actualment, entre d'altres:

- Grups d'amics i famílies
- Grups ja organitzats, com ara: grups de pescadors, associacions de veïns, grups ecologistes, esplais o casals d'avis
- Institucions educatives de primària i de secundària
- Centres de Recursos Educatius i Camps d'Aprenentatge

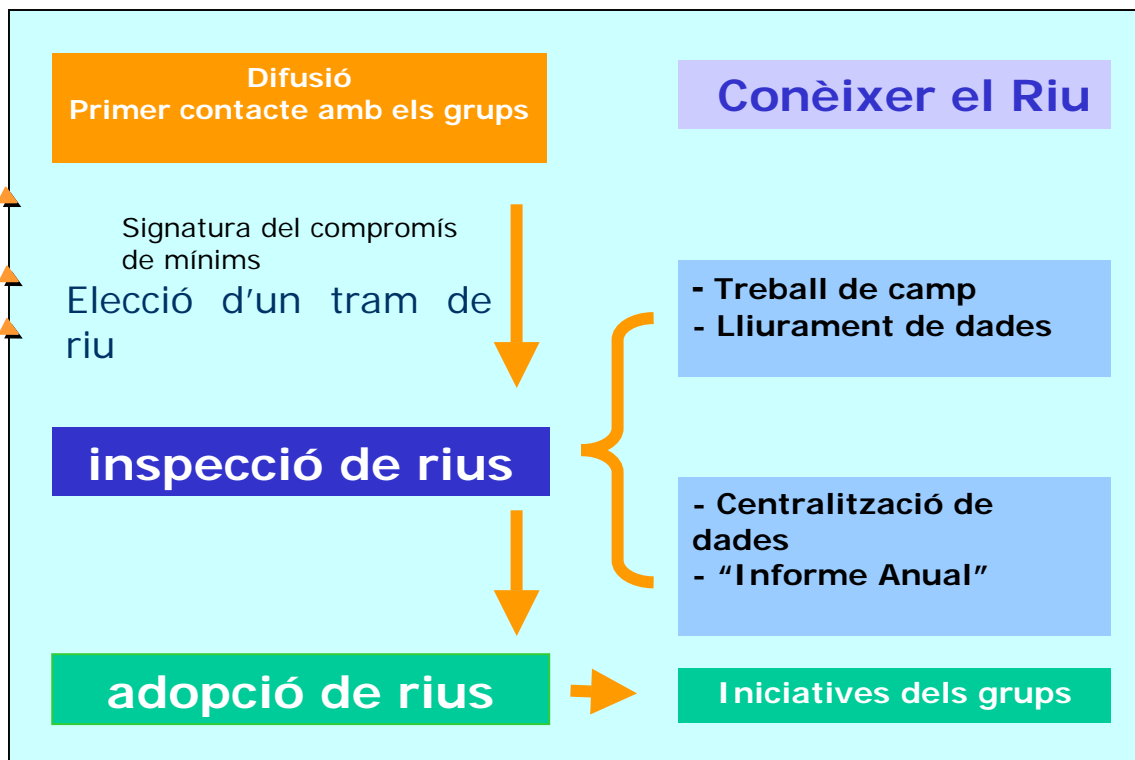
Tots hi participen voluntàriament moguts per la il·lusió de millorar els seus ecosistemes fluvials.

Estructura i metodologia

El Projecte Rius disposa de diferents graus d'implicació, en funció de la disponibilitat dels grups de voluntaris. D'aquesta manera, el Projecte Rius es centra actualment en el foment del voluntariat ambiental per realitzar inspeccions i adopcions de trams de riu, en la creació de Xarxes de Conca per agrupar els interessos de diversos grups de voluntaris i en la coordinació dels Projectes Rius dels territoris de l'estat espanyol i d'Andorra.

Veiem amb més detall els diferents graus d'implicació del Projecte Rius, ordenats de menys a més compromís:

La Inspecció de trams de riu

L'activitat principal dels grups de voluntaris que formen part del Projecte Rius és la inspecció d'un tram de riu per conèixer-lo millor i valorar el seu estat de salut.

Cada grup tria un tram de riu de 500 metres de llargada, del qual se n'ha de cuidar analitzant de forma periòdica el seu estat de salut. Habitualment, el grup de voluntaris escull un tram de riu que, o bé passa de ple per la seva població, o bé és un tram que el mateix grup decideix inspeccionar per alguna mena d'afinitat.

Un cop triat el tram del qual es farà la inspecció, el Projecte Rius i el grup de voluntaris organitza una sortida durant la qual es realitza una inspecció formativa per tal d'aprendre com es fa un mostratge de riu amb una metodologia científica, clara i fàcil d'utilitzar.

A partir de llavors, cada grup organitza sortides al riu per realitzar anàlisis de les característiques físico-químiques del seu tram, així com un estudi de l'ecosistema aquàtic a nivell biològic. Per fer això utilitzen els materials que els ha proporcionat el Projecte Rius, que els permeten saber quin és l'estat de conservació del seu tram i alhora fer un control eficaç del seu ecosistema.

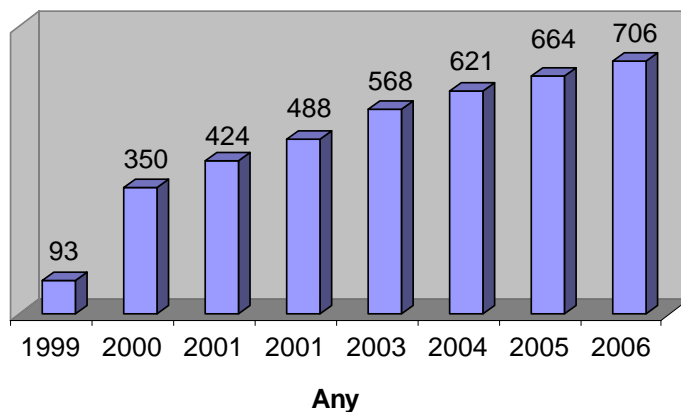
Les inspeccions es duen a terme com a mínim dos cops a l'any, a les campanyes de primavera i de tardor, i les dades que els voluntaris recullen són enviades al projecte per tal que aquest elabori un "Informe Anual de l'estat dels nostres rius". Aquest document es fa arribar a tots els grups, a les entitats col·laboradores, a les administracions competents, als mitjans de comunicació i a tothom qui ho sol·licita.

El Projecte Rius es compromet amb cadascun dels grups a coordinar i a fer un seguiment continuat del projecte d'inspecció. Aquest compromís es basa en el lliurament de materials per a la inspecció; l'atenció i assessorament tècnic continuat; l'elaboració de tallers temàtics i de xerrades informatives; la programació de sortides periòdiques i l'organització d'una trobada anual, on els grups tenen la possibilitat de gaudir de conferències i tallers formatius i d'intercanviar recursos i experiències.

Evolució de la participació dels grups de voluntaris:

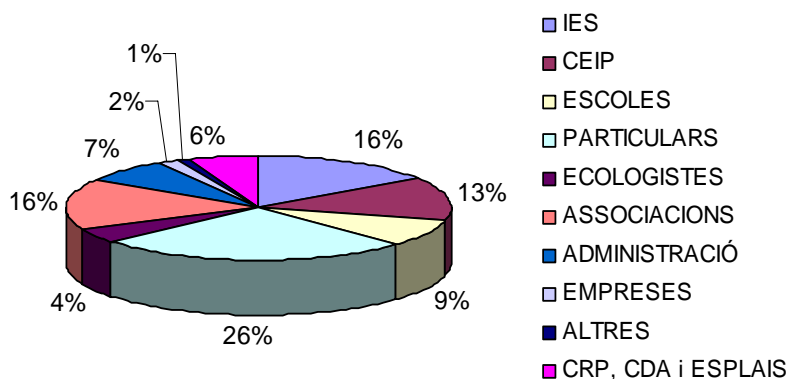
El creixement del nombre de grups de voluntaris del projecte ha estat constant i molt important. El primer any d'existència del Projecte Rius, l'any 1999, eren 93 els grups de voluntaris que van decidir iniciar inspeccions de riu. Actualment compta amb la participació de 706 grups de voluntaris d'arreu de Catalunya.

Evolució dels grups

Tipologia i origen dels grups:

Gran part dels grups que participen al Projecte Rius (un 70%) formen part de l'àmbit educatiu i del món associatiu, mentre que el 30% restant o bé està relacionat amb l'administració pública o bé són grups de particulars o bé formen part d'altres menes d'entitats.

Tipologia i origen dels grups:

Gairebé el 90% dels grups de voluntaris formen part o han escollit trams de riu de les conques del riu Llobregat, del Ter i del Besòs. Aquestes són les conques al voltant de les

quals es concentra més densitat de població i que generen, a hores d'ara, més voluntariat ambiental.

Adopció de Rius

Alguns grups de voluntaris no en tenen prou només amb les inspeccions de riu i ens demanen d'anar una mica més enllà, és a dir, de fer una pas de maduresa i adoptar el seu tram de riu, com si fos un fill. Aquests grups de voluntaris decideixen comprometre's més activament amb el tram de riu escollit, i iniciar així un projecte de custòdia del territori per conservar i millorar més exhaustivament i decidida el riu i el seu entorn tot realitzant-hi diverses actuacions. Actualment hi ha en marxa uns 8 projectes d'adopció d'un tram de riu per part de diferents grups de voluntaris d'arreu de Catalunya (entre els quals hi ha algunes escoles, com ara l'Escola Povill d'Olesa de Montserrat).

En els projectes d'adopció, el Projecte Rius es compromet a elaborar amb el grup un Projecte d'Adopció, que conté: un informe tècnic sobre les diverses possibilitats d'intervenció en funció del tram de riu, una descripció de les activitats que es poden dur a terme i una descripció del territori escollit. Aquest document va acompanyat d'un "Manual per a l'Adopció de Rius", que conté la informació més rellevant a tenir en compte: legislació bàsica en matèria d'aigües, aspectes bàsics sobre participació ciutadana i custòdia del territori, consells per combatre les diferents agressions als rius, activitats didàctiques per obrir camins o repoblar riberes i un conjunt de dades diverses i adreces per aprendre més sobre l'aigua i els rius.

El projecte d'adopció s'inicia formalment amb la signatura d'un conveni a diverses bandes entre les entitats locals implicades, l'ajuntament al qual pertany el tram de riu i el Projecte Rius. D'aquesta manera, l'adopció del tram de riu suposa la coordinació d'agents de diferents àmbits i facilita el desenvolupament de les iniciatives engegades.

Finalment, el Projecte Rius es compromet a realitzar un seguiment continuat de l'adopció en forma d'assessorament tècnic i administratiu complet, per resoldre dubtes, aconseguir permisos, engegar iniciatives... en definitiva, a col·laborar amb el grup de voluntaris tant com sigui possible per aconseguir allò que es proposa.

A continuació us detallem algunes de les actuacions que s'han portat a terme en diferents projectes d'adopció de riu:

- Recuperació de camins vora-riu
- Plantació d'arbres de bosc de ribera
- Neteja de ribes
- Construcció de passeres
- Creació d'itineraris senyalitzats
- Restauració de basses
- Organització de neteges de lleres
- Passejades

Creació de Xarxes de Conca

Una de les darreres iniciatives de Projecte Rius és el foment de Xarxes de Conca. El projecte "Xarxes de Conca" va dirigit a fomentar i a consolidar la participació dels grups de voluntaris del Projecte Rius que pertanyen a una mateixa conca hidrogràfica.

Mitjançant aquesta proposta es vol aconseguir un funcionament autònom dels grups d'una mateixa conca, establir les bases i mecanismes d'actuació en cas de problemes al riu i posar en comú les dades de les inspeccions periòdiques que fan els grups al riu per acabar tenint la visió global de quin és l'estat del riu. Per poder dur endavant aquest projecte es fa una forta aposta per la formació dels voluntaris i per les noves tecnologies.

L'any 2005 es va crear el primer projecte de Xarxes de Conca a la conca del Besòs: la "Xarxa Besòs". Aquesta conca compta, per motius demogràfics, amb més grups (més d'un centenar) molt actius. És per això que s'inicia el projecte de treball en xarxa en aquesta conca, amb l'objectiu de crear un entramat de grups de voluntaris relacionats entre sí que puguin, d'aquesta manera, treballar conjuntament en benefici del riu i del seu entorn.

Els principals objectius del projecte de "Xarxa Besòs" són:

- Posar en contacte els diferents grups d'una mateixa conca i crear una xarxa de treball que permeti posar en comú problemàtiques i iniciatives i treballar en conjunt per millorar l'estat del riu.
- Formar els voluntaris en els aspectes del treball de camp on tinguin més necessitats, així com en l'aplicació de noves tecnologies al projecte.
- Aconseguir més implicació a nivell dels grups de voluntaris i de les entitats municipals per poder estendre i consolidar la xarxa. Els grups poden optar per fer inspeccions d'un tram de riu que seleccionin o fins i tot adoptar un compromís més gran i "adoptar" un tram de riu.

La Xarxa Projecte Rius

Des de fa una parell d'anys, el Projecte Rius s'ha començat a establir en altres realitats, entorns i territoris. Actualment trobem el Projecte Rius Andorra, nascut de l'aliança amb l'Associació per la Defensa d'Andorra (ADN); el Proxecto Ríos Galiza, amb la participació de la Asociación para a Defensa Ecolóxica de Galiza (ADEGA) i l'incipient Projecte Rius al País Valencià, mitjançant l'aliança amb la Plataforma Xúquer Viu per l'establiment del Projecte Rius País Valencià.

Els acords amb aquests tres territoris animen el Projecte Rius a iniciar un projecte anomenat: "Xarxa Projecte Rius pel foment del voluntariat ambiental", que té com a objectiu: facilitar, potenciar i millorar l'intercanvi de recursos i experiències entre les quatre associacions i dotar els diferents Projecte Rius de capacitat de coordinació i gestió conjunta.

La Xarxa Projecte Rius és una proposta per consolidar la vinculació dels diferents Projecte Rius mitjançant una coordinació general de les activitats dels diversos Projecte Rius més bona; l'organització d'activitats formatives conjuntes; la creació d'un espai d'intercanvi d'experiències i de recursos entre els diferents grups de voluntaris i l'organització d'una Trobada de Projectes Rius dels diferents territoris, on es comparteixin experiències i projectes, es presentin els diferents informes anuals en un document conjunt i s'organitzin activitats lúdiques entorn del riu.

La Xarxa Projecte Rius és una iniciativa que ha de permetre, en definitiva, consolidar el contacte permanent entre els Projecte Rius de Catalunya, Galícia, el País Valencià i Andorra i millorar la capacitat de treballar conjuntament en la promoció i el foment del voluntariat ambiental entorn del riu.

Activitats i eines d'educació ambiental

Aquestes quatre iniciatives -la inspecció de trams de riu, l'adopció de rius, les xarxes de conca i la Xarxa Projecte Rius-, vénen acompanyades de diferents activitats socials, formatives i lúdiques que permeten que els grups de voluntaris comparteixin la seva experiència, que en millori el coneixement del riu i de l'entorn natural i que prenguin decisions en la trajectòria del Projecte Rius.

La Trobada anual de grups

Un cop l'any, aprofitant l'arribada de la primavera, el Projecte Rius organitza una trobada on convoca a tots els grups de voluntaris d'arreu de Catalunya per compartir tot un dia d'activitats lúdiques i formatives, explicar experiències i decidir conjuntament les futures iniciatives del Projecte Rius.

Aquestes trobades són molt profitoses, tant pel Projecte Rius com per tots els grups de voluntaris que hi participen, ja que ens permeten compartir iniciatives molt diverses, fomentar la creació de noves xarxes associatives i posar en comú la trajectòria que ha de seguir el Projecte Rius per millorar en la marxa del voluntariat ambiental al voltant dels rius.

Tallers de formació

Des de Projecte Rius entenem que per conèixer i protegir els rius és molt important tenir-ne un bon coneixement. Amb tots els grups que ho desitgen realitzem, al llarg de l'any, un seguit de tallers de formació que tracten diferents temes relatius al riu, als boscos de ribera i a les seves característiques. Aquests tallers de formació permeten que els voluntaris aprenguin coses en relació a uns quants aspectes del riu amb una metodologia

rigorosa i clara, recolzats per experts del món de la biologia, el medi ambient, la geologia i la hidrologia.

Cicles de xerrades temàtiques

Juntament amb els tallers, la nostra activitat formativa es completa amb la creació de cicles de xerrades temàtiques que pretenen aprofundir en temes relatius als espais fluvials i a l'educació ambiental. Les xerrades són obertes a tothom qui hi vulgui assistir i són impartides per experts convocats pel Projecte Rius que reflexionen sobre diverses realitats al voltant del riu.

Sortides naturalistes

Des dels inicis del Projecte Rius, l'any 1999, hem estat organitzant sortides obertes a tothom a partir de propostes nostres o dels mateixos grups de voluntaris. Aquestes sortides ens permeten conèixer els rius de Catalunya i compartir una jornada col·lectiva d'apropament a l'entorn natural.